

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

Наталя Марченко

**ВОЛОДИМИР
РУТКІВСЬКИЙ:
тексти долі**

Біографічний нарис

ТЕРНОПІЛЬ
БОГДАН

УДК 82-312/6

ББК 84-4

М 25

Науковий редактор:

кандидат історичних наук, Генеральний директор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського **В. І. Попик**.

Рецензенти:

доктор історичних наук, Директор Науково-дослідного інституту козацтва **Т. В. Чухліб**;

доктор філологічних наук, ст. н. с. Інституту філології КНУ імені Тараса Шевченка **Г. А. Александрова**;

кандидат філологічних наук, Генеральний директор Національного музею Т. Шевченка, Лауреат Національної премії України імені Т. Шевченка **Д. В. Стус**.

Затверджено до друку Вченою радою Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (протокол № 7, від 17 травня 2013 р.).

Марченко Н.

М 25 Володимир Рутківський: тексти долі : Біографічний нарис / Н. Марченко. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. — 432 с.

ISBN 978-966-10-2212-5

Із позицій новітньої біографістики видання висвітлює основні етапи життя, презентує світогляд та простежує історію виданих до сьогодні творів видатного українського дитячого письменника, лауреата Національної премії України імені Т. Шевченка Володимира Григоровича Рутківського.

Книга містить ґрунтовний аналіз творчої спадщини митця, його епістолярій (листи та спогади), що вводиться до наукового та культурно-мистецького обігу вперше, та добірку висловлювань письменника щодо специфіки дитячої літератури та особливостей письма для дітей. Історико-біографічні коментарі автора нарисую розкривають відомості про інтелектуальне оточення Володимира Рутківського у різні періоди життя, а також широко представляють джерела його біо- та бібліографії.

Призначене науковцям, викладачам, бібліотечно-інформаційним працівникам, студентам, але, насамперед, — широкому загалові читачів, яким цікава драматична доля сучасного митця, тісно переплетена з усе ще мало відомою на загал історією літератури для дітей в Україні.

УДК 82-312.6

ББК 84-4

Охороняється законом про авторське право. Жодна частина цього видання не може бути відтворена в будь-якому вигляді без дозволу видавця.

ISBN 978-966-10-2212-5

© Марченко Н. П., 2013

© Навчальна книга – Богдан, 2014

*«Знаєте, я десятиліттями розмовляв
лише із собою, а це, згодьтєся,
вельми нудно»*

В. Г. Рутківський

Читачеві, аби зазнайомитися

«Працюймо, пані Наталю! Бо любов вимагає не поклоніння, а праці!»

В. Г. Рутківський.

«Коли не пишеться, змушую себе читати, читати й читати. Аж доки звалтована читанням підсвідомість не видасть щось своє. Цього разу після кількох тижнів безуспішного сидіння перед компом взявся за Агату Крісті — в мене понад тридцять її романів. І реакція підсвідомості на це вже є. Але якась дивна. Приснилося, що я вліз в якусь конспіративну компанію, яка займається прихованою експропріацією мізків. Невдовзі отямився, бо вже ніби третій день не являюся додому і дружина, мабуть, місця собі не знаходить. Проте мої нові колеги мене не відпускають. Я вибрав слушну мить — і чкурнув. Кодло, погрожуючи найстрашнішими карами, кинулося слідом. І було ясно, що коли вони мене схоплять, — тоді все. Тож зусиллям волі щохвилини, аби не розпізнали, перевтілююся в казна що. Проте колишні колеги теж не дурні — так і миготять по всіх усядах під всілякими личинами, пиками, російськими мордами, білоруськими тварами.

Одна з них мала навіть обличчя старенької, яка з сім'єю нещодавно перебралася до древнього дворового флігелю. Майже щоранку родачки виводили її у двір, усаджували під вишняком обличчям до нашого будинку. І варто було промайнути у вікні третього поверху, як її погляд одразу зупинявся на мені. Інколи навіть здавалося, що стара при цьому щось шепотіла. Чи то проклинала мене як мешканця елітного сталінського будинку, чи бачила в мені старого знайомого, що років під сорок тому виступав у її класі чи на її виробництві, і вона ніяк не може збагнути, де вона мене бачила...

Але вибачаюся за відступ. Як тільки я починав цікавитися однією з цих надокучливо мерехтливих фізіономій і збирався розібратися, що ж з нею буде, коли її поставити в такі і такі умови, — як вони негайно перевтілювалися на моїх колег і з криком «ага, попався, тепер тобі капець!» — кидалися на мене.

вухах і куций хвіст. А в мого звіра ніякої китички не було, причому одне вухо було надірване, а хвіст був такий довгий і товстий, що ним, мабуть, можна було збити з ніг людину

Скільки минуло часу — кілька хвилин чи кілька годин — я не пам'ятаю Нарешті розчинилися одні з дверей і на порозі постала угорська дитяча письменниця Ганна Кіш.

— Чого ж ти не заходиш? — вигукнула вона. — Ми ж тебе півгодини чекаємо!

— А я ці півгодини простояв тут, — сказав я і затнувся, бо чотирилапе страховисько звелось на ноги.

— То це ти через нього стояв? — здогадалася господиня. — Проходь, не бійся, він своїх не чіпає!

Я обережно проминув страховисько. Ноги мої тремтіли. А що, коли йому заманеться вчепитися у них зубами чи пазурами?

У кімнаті мене зустріли вигуками радості. Тут зібралися ті, з ким я не раз стрічався. Краєм ока завважую, що страховисько теж зайшло і усілося біля порога. Вітаюся, витираю холодний піт і киваю на страховисько

— Ну й страхіття! — кажу. — Де ви його дістали?!

— Та яке ж це страхіття? — вигукує господиня. — Це ж мій любий котик Васюник!

Щоправда, вона назвала інше слово, проте, нашою мовою воно звучить, як Васюник.

Виявляється, вона за три роки до цього побувала на Алтай — там, звідкіля прийшли в Європу її пращури угорці. І на одній із зустрічей тамтешні лісівники подарували їй маленьке чорне кошенятко. Його тоді можна було заховати в долонях.

— А зараз бачиш, який красень виріс! — захоплено вигукує вона.

— Здала б ти його до звіринця, — все ще тремтячим голосом раджу я. — Чи поміняла б на гарного пса, якщо тобі потрібен охоронець. А то чого доброго, ще хтось із твоїх гостей заїкою може стати.

— Ні, мого Васюника я ні за що не поміняю, — твердо відкажує Ганна. — Він у мене знаєш, який розумник? Васюнику, — звер-

тається вона до kota. — Хіба ти не бачиш, що до нас прийшов гість? А капиці де?

Васюник повагом підвівся і взяв у зуби один капець. Поклав його біля мене. Затим подався по інший. Я отетерів. Бачив, що собаки носять всілякі речі, але щоб це робили коти! А господиня не вгомониться.

— Васюнику, — каже вона знову. — Ти ж бачиш, що наш гість сидить під кватиркою на протязі. Причини, будь ласка, двері.

Васюник підійшов до дверей і натис на них так, що ті ледь не вилетіли разом із одвірком

— Молодець, Васюнчику, — похвалила його хазяйка і знову повернулася до мене. — От, ти радиш мені поміняти його на якогось пса, — але повір, мій Васюник один може впоратися з п'ятіркою найдужчих псів. Щоправда, коли він ще був малий, то доводилося його обороняти від них. Але тепер, коли він підріс і ми виходимо на прогулянку, то у радіусі півкілометра всі собаки ховаються у буди і жодна з них навіть гавкнути не наслідиться!

І тоді мені одразу стало ясно, що казку про бабу Ягу та її слугу я таки напишу. Хіба що назву kota не Васюником, як у Ганни Кіш, а більш мудрим іменем. Наприклад, Аристархом»³⁸.

Оскільки про друк чергової «казки з чортівщиною» в Україні не йшлося, письменник утретє переклав свій твір російською та подав до «Детской литературы». Але в Москві саме панували «реалісти» на чолі з А. Алексінім, відтак, кілька років В. Рутківський разом зі своїм редактором пробували «перевести твір на рейки такої собі «філософської» казки», проте Володимир Григорович «ніяк не міг втямити, що ж це таке»...

Тим часом ситуація в Україні змінилася настільки, що видавництво «Веселка» у 1988 р. згодилося видати збірник казкових повістей письменника, куди увійшли оригінальні тексти «Бухтика з тихої заводи» та «Гостей на мітлі»³⁹. І вже наступного 1989 р., рекламуючи нову книжку на шпальтах «Піонерії», Ольга Макаренко захоплено обіцяла майбутнім читачам, що: «Коли почнете читати, то забудете й про телевізор, і про уроки, і про вечерю»⁴⁰. Уривок

мене за вміння виписувати влучні діалоги. Бачте, аби лишатися самим собою, треба весь час дивитися на себе збоку»¹¹.

* * *

«Ваше «осіннє бачення всіх історій — мені зрозуміле. Скажу навіть, що я всі відпустки брав восени. Бо лише восени міг за місяць написати стільки, скільки й за рік не вдавалося. І вся проза, власне, писалася восени, а решту року лише чистилася»¹².

* * *

«...з огляду на те, що дитячому творові притаманна гранична простота, намагаюся втиснути в нього друге, якщо не третє, дно. На той випадок, аби хтось не запідозрив мене в спрощеності чи поверховості. І взагалі вважаю, що немає кращого відчуття, аніж відчуття щасливого спустошення після багатомісячної роботи. В мене були такі хвилини, коли відчував себе якщо не Творцем, то бодай одним із його заступників на Землі. Адже створити світ, бодай і уявний, то вже чогось та вартує! Розумію, що це сусідить із манією величчя, але що є — то є. Сподіваюся, мене зрозуміють ті, хто пройшов цей шлях...

...робота на кіностудії привчила до кінематографічного бачення, яке можна висловити кількома словами: гранично коротко, яскраво і чітко. А це саме те, чого вимагає література для дітей...

...характер Санька я намагався змалювати зі свого власного. Грицик увібрав цілий букет братових рис. Дід Кудьма схожий на декого з наших сільських дідів-мудрагелів. Власне, кожен із книжкових героїв має якогось реального прототипа. Цим я хотів показати, що українські гени даремно не пропадають. Так що є ще надія на краще. ...

...я спочатку пишу винятково для себе, бо ж сам хочу розібратися у тих перипетіях доль, характерів, подій, взаємовідносин. Скажімо, та ж битва на Синіх Водах, початок козаччини чи постать могутнього Іллі Муромця в літературі майже не освітлені. А оскільки цим хтось повинен займатися, то чом би не я? А тоді, коли написане починало мені подобатися, я приходив до думки, що не завадило б познайомити з ним і читача. В першу чергу —

одеських знайомих. Та оскільки серед них були здебільшого поети, а вони, як відомо, прозу недолюблюють, то довелося звертатися до киян. І вони не підвели. Першим читачем «Джур» був Іван Малкович, «Синіх Вод» — брати Капранови і Володимир Панченко. І я вдячний їм не тільки за тепле слово про мої тексти, а й за те, що вони долучилися до їхнього видання¹³.

* * *

«Можна навчити всього й навчитися всьому. Хоча... Шевченко довів, що поетами народжуються, а от, скажімо, приклад Брюсова свідчить, що гарним поетом можна й не народжуватися — на нього можна вивчитися, бо ж кожен реалізований талант — це мінімум п'ять відсотків здібностей і дев'яносто п'ять відсотків праці. Тож усе залежить від бажання реалізувати себе»¹⁴.

* * *

«Моя голова, наче сорочаче гніздо, повсякчас наповнена тим, що я запозичив у довкілля: незвичним краєвидом, підслуханою фразою, уривками з книжок інших авторів. І звісно ж, в ній постійно миготять образи і описи того, що має увійти до майбутньої книжки. Це дає змогу під час творення тексту не відволікатися на пошуки потрібної деталі — вона з'являється сама, немов за помахом чарівної палички. Причому нотатниками я не користуюся, бо вважаю, що пам'ять сама збереже те, що варте її уваги. Таким чином я виправдовую свою ліню, а відтак і нелюбов до ведення всілякої документації.

А ще виховав у собі потяг до короткої, чіткої, як наказ, фрази. Бо вважаю, що головне не фраза, а думка, закладена в неї.

Намагаюся уникнути зайвої описовості, дієприкметникових та інших зворотів, що сповільнюють дію. І взагалі, мої герої люблять милуватися краєвидами не з якогось статичного бугра, а в динаміці, на повному скаку.

А ще вважаю, що письменник повинен вносити в текст більше нових чи забутих слів. Для цього потрібно мати не лише чуйні вуха, а й любов до словників...

Натхнення — це найважливіший чинник у творчій роботі. Проте приходиться воно лише тоді, коли кожна мізкова звивина, кожна клітинка творчого ества готова відгукнутися на нього. Але цей стан готовності приходиться лише в результаті копіткої, накопичувальної праці.

Власне, натхнення для мене — то як блискавка в голові. За якусь мить вона освітить все, що я зібрав, причому на першому плані якимось дивом виникає те, що мені найбільше потрібно саме цієї миті¹⁵.

ПРИМІТКИ

- ¹ Володимир Рутківський: «Москва друкувала ті мої твори, котрі забракували в Києві»: доросла розмова з дит. письменником [Електронний ресурс] / В. Рутківський; розмовляв О. Гаврош // Дзеркало тижня. — 2008. — 26 верес. — Режим доступу: <http://www.dt.ua/3000/3760/64095/>. — Назва з екрана.
- ² *Рутківський, В.* [Анкета] / В. Рутківський; упоряд. В. Бондар // Письменництво: важкий хрест чи лавровий вінець? : анкета. — К.: Ярославів Вал, 2010. — 333–
- ³ Володимир Рутківський: «Мені, «оголтелому націоналісту», допомогла Москва» [Електронний ресурс] / В. Рутківський; спілкувалася Мирослава Крат // Друг читача. — 2009. — 19 лип. — Режим доступу: <http://vsiknygy.net.ua/interview/5336/>. — Назва з екрана.
- ⁴ *Рутківський, В. Г.* Лист до Марченко від 22.03.2010. — Домашній архів Н. П. Марченко.
- ⁵ *Рутківський, В. Г.* Лист до Марченко від 29.03.2010...
- ⁶ Володимир Рутківський: «Дитячу літературу не слід відокремлювати від дорослої»: До одеського письменника Володимира Рутківського справжнє визнання прийшло після 70-років: у поважному віці він створив свою відому трилогію про джур-характерників [Електронний ресурс] / В. Рутківський; розмовляв О. Гаврош // Український тиждень. — 2010. — 1 листоп. — Режим доступу: <http://www.ut.net.ua/Publication/7557>. — Назва з екрана.
- ⁷ *Рутківський, В. Г.* Лист до Марченко від 15.11.2010...
- ⁸ *Рутківський, В. Г.* Лист до Марченко від 24.11.2010...
- ⁹ Володимир Рутківський: «Казка — це незлостивий обман, який не забувається»: Номінант на Шевченківську премію — про свої книжки, феномен «Поттеріани» та світлі й чорні дні життя [Електронний ресурс] / В. Рутківський; розмовляв О. Гаврош // Україна молода. — 2011. — 28 січн. — Режим доступу: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/1825/164/64774/>. — Назва з екрана.
- ¹⁰ *Рутківський, В. Г.* Лист до Марченко від 23.02.2011...
- ¹¹ *Рутківський, В. Г.* Лист до Марченко від 14.03.2011...

- ¹² Рутківський, В. Г. Лист до Марченко від 12.11.2011...
- ¹³ Письменник-характерник [Електронний документ] / В. Рутківський ; Н. Дмитренко // Україна молода. — 2012. — № 058 за 19 квіт. — Режим доступу : <http://umoloda.kiev.ua/number/2063/164/73493/>. — Назва з екрана.
- ¹⁴ Володимир Рутківський : «Вірю не стільки в себе, скільки у своїх героїв» [Текст] / В. Рутківський ; запитував Сергій Козак // Літ. Україна. — 2012. — 17 трав. — С. 6.
- ¹⁵ Володимир Рутківський : «Влада дуже схожа на сороку — одному дала, другому не дала» [Електронний ресурс] / В. Рутківський ; розмовляла Ірина Славінська // Українська правда. — 2012. — 30 верес. — Режим доступу : <http://life.ppravda.com.ua/person/2012/05/30/103423/>. — Назва з екрана.

Сім'я Рутківських.

Батько — Григорій Якович, Володимир, мати — Ганна Кирилівна, брат Віктор
(с. Пирого, Глобинського р-ну Полтавської обл., червень 1941р.).

Майбутній письменник
із бабою Христиною
(с. Хрестителево Чорнобаївського р-ну
Київської обл, 1939 р.)

Батько письменника
Г. Я. Рутківський
(м. Плоєшти, Румунія, 1945 р.).

Брати Володимир і Віктор.
Фото їхнього ровесника Миколи Сокотуна
(с. Богодухівка, Чернобаївського р-ну
Полтавської обл., 1948 р.).

4-а клас Богодухівської початкової школи. В. Рутківський — четвертий праворуч
у верхньому ряду. Поруч — класний керівник, мати письменника — Ганна Кирилівна
Заболотна (с. Богодухівка, Чернобаївського р-ну Полтавської обл., 1948 р.).

ЗМІСТ

Читачеві, щоб зазнайомитися	4
Дитинство. Школа. «Потерчата»	8
Молодість. Поезія	52
Поезія... і життєва проза	113
Літературний інститут. Перші повісті для дітей	142
Життєві митарства. Казкові повісті.	199
Нові реалії. Вічна історія	244
Історія перемог, або Коли настає твій час...	294
Вічна дитинність творення	374
Додатки	
В. Рутківський про дитячу літературу	383
В. Рутківський про таємниці письменницької праці	402

Наукове видання

МАРЧЕНКО Наталя Петрівна

**ВОЛОДИМИР РУТКІВСЬКИЙ:
ТЕКСТИ ДОЛІ
Біографічний нарис**

В оформленні обкладинки
використано фото *Анастасії Денисенко*

Головний редактор *Богдан Будний*
Редактор *Ірина Дем'янова*
Обкладинка *Володимира Басалиги*
Технічний редактор *Оксана Чучук*
Верстка *Ірини Демків*

Підписано до друку 04.04.2014. Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Minion. Умовн. друк. арк. 25,11. Умовн. фарб.-відб. 25,11.

Видавництво “Навчальна книга – Богдан”
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 4221 від 07.12.2011 р.

Навчальна книга – Богдан, просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46002
Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008
тел./факс (0352) 52-19-66; 52-06-07; 52-05-48
office@bohdan-books.com; www.bohdan-books.com

ISBN 9789661022125

9 | 789661 | 022125